

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΗΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 379
Παρασκευή
20 Οκτωβρίου 2006
Τιμή: 4 ευρώ

Το χιόνι θα βαφτεί κόκκινο...

ΠΑΙΔΕΙΑ:

- Είκοσι χρόνια διάλυσης
- Τώρα και καταλήψεις

ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ:

- Δοκιμασία του συστήματος
- Υπάρχει λοιπόν και η Αριστερά

ISSN 1108-9822

4 2

9 771108 982000

τα μάτια ενός παιδιού. Μια πιθανόν ελλειμματική οπτική, μια οπτική ωστόσο που δεν είναι ούτε ελαττωματική ούτε και ελλιπής. Αντίθετα, μπορεί επαρκώς να καταδείξει το παράλογο μιας γλώσσας και ηθικής που διαγράφουν κύκλους αποκλεισμού των ανθρώπων, ακόμα και αν δεν στηρίζονται πουθενά αλλού παρά στο κενό.

Το έργο έχει βαθιές ρίζες στον γερμανικό εξπρεσιονισμό, γεγονός που εξηγεί τη στενή συνοχή του με την αισθητική του βωβού κινηματογράφου, τη δόμησή του σε σύντομες σκηνές, ακόμα και τις σκηνοθετικές οδηγίες του ποιητικού ύφους, που φωτίζουν εσωτερικά το έργο και εκπέμπουν μέρος της εσωτερικής του θερμότητας. Αν και η παράθεση των σκηνών, σύμφωνα με τη διδασκαλία του σκηνοθέτη Βαγγέλη Θεοδωρόπουλου, κινδυνεύει να προκαλέσει τον κορεσμό του θεατή, είναι γεγονός ότι έχουμε να κάνουμε με μια καλοδουλεμένη παράσταση, πυκνή στα μηνύματά της και ουσιαστική στην αισθητική της, παράσταση που τιμάει με τον καλύτερο τρόπο τα δεκάχρονα του καλού θεάτρου του Νέου Κόσμου.

Το έργο υποστηρίχθηκε από ένα πολύ καλό επιτελείο ηθοποιών. Η Κόρα Καρβούνη παρουσίασε το κεντρικό πρόσωπο της Ντόρας στο ημίφως ενός ραγισμένου χαμόγελου. Δίπλα της η Γιώτα Φέστα στο ρόλο της μητέρας, ο Γιώργος Γλάστρας σαν γιατρό και ο Φώτης Θωμαΐδης στο ρόλο του αφεντικού έδωσαν βάθος και υπόσταση στα πρόσωπά τους. Καθοριστική η παρουσία του Λαέρτη Μαλκότση στον εξαιρετικά δύσκολο ρόλο ενός ανθρώπου του οποίου ο ρομαντισμός συνυφίνεται με την ψυχική ανωμαλία. Και οι παρουσίες της Μαίρης Σαουσοπούλου και του Ανδρέα Μαυραγάνη υπήρξαν επίσης καθοριστικές στο θετικό τελικό αποτέλεσμα. Η μετάφραση της Κοραλίας Σωτηριάδου ακούστηκε χωρίς προβλήματα, και οι επιλογές στα σκηνογραφικά και κοστούμια της Μαγιάς Τρικεριώτη υπαινίχτηκαν τόσο τον φανερό όσο και τον υπόγειο κόσμο των προσώπων του δράματος.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

αρχι ΤΕΚΤΟ ΝΙΚΗ

Δύο ελληνικές εκθέσεις στην Μπιενάλε Βενετίας

Η φετινή Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής στη Βενετία με θέμα «Πόλη, Αρχιτεκτονική και Κοινωνία» είχε μια ιδιαίτερη γεύση: εκτός από την Ελλάδα, που εκθέτει από το 1992, για πρώτη φορά θα εμφανιζόταν η Κύπρος. Κατά σύμπτωση και οι δύο συμμετοχές είχαν επιλέξει ιδανικά θέματα: η Ελλάδα το Αιγαίο ως διάσπαρτη πόλη και η Κύπρος την Πράσινη Γραμμή της Λευκωσίας. Ακούγοντας τα δύο θέματα, μπορούσε κανείς να φανταστεί χίλια δυο πράγματα, ήταν πράγματι τεράστιες οι δυνατότητες που προσφέρονταν. Τουλάχιστον για το ελληνικό περίπτερο είχαν προηγηθεί διάφορα δημοσιεύματα στον Τύπο. Δεν έμενε παρά να πάει κανείς επιτόπου να δει το αποτέλεσμα. Έτσι, με μεγάλη ανυπομονησία επισκεφτήκαμε πρόσφατα την τόσο σημαντική αυτή έκθεση.

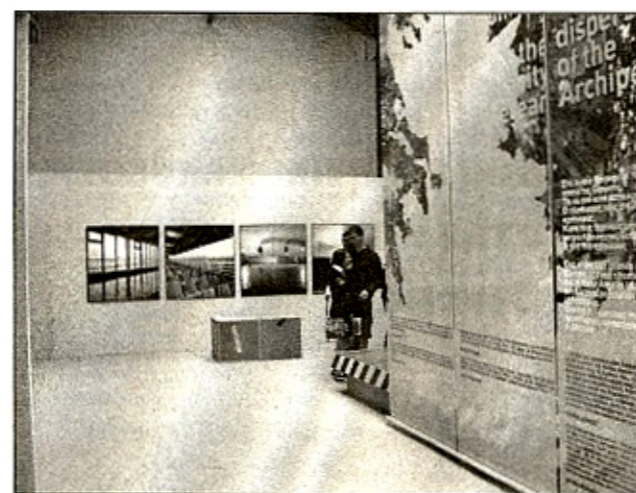
ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ: ΜΙΑ ΔΙΑΣΠΑΡΤΗ ΠΟΛΗ

Η ελληνική έκθεση στεγάζεται στο (προπολεμικό, ιστορικό) περίπτερο, στην άκρη του «Κήπου» (Giardini) με τα εθνικά περίπτερα, κι έχει το μεγάλο προσόν να διαθέτει μεγάλο ανοιχτό χώρο (χορτάρι με παγκάκια) μπροστά του για εκμετάλλευση. Οι επιμελητές (Κ. Κοτζιά, Η. Κωνσταντόπουλος, Λ. Παπαδόπουλος και Κ. Φιλοξενίδου) επινόησαν μια έξυπνη χρήση αυτού του ανοίγματος, τοποθετώντας εκεί μια σειρά από ξύλινα κυβικά κουτιά συσκευασίας σε άτακτη διάταξη. Κάθε κουτί είχε στο πλάι τυπωμένο με στένσιλ το όνομα ενός νησιού του Αιγαίου. Συνειρμικά, το μυαλό του επισκέπτη θα πήγαινε έτσι σε «νησιά» και σε «ταξίδι», δύο από τα βασικά μοτίβα της έκθεσης.

Τα κουτιά συνεχίζονταν στην είσοδο και μετά στο εσωτερικό του περιπέτρου. Εκεί, τελικά, ορισμένα θα άνοιγαν για να φιλοξενηθούν εκθέματα (εικαστικές παρεμβάσεις) πάλι με θέμα το θαλασσινό ταξίδι. Ήδη όμως, όποιος περνούσε στο εσωτερικό άρχιζε να δέ-

χεται νέα μηνύματα. Στους δύο τοίχους –δεξιά-αριστερά μπαίνοντας– περιστρέφονταν αργά σειρές από ανεμιστήρες τοποθετημένοι πλάγια. Νέο μοτίβο: ο αέρας, πράγμα που επιβεβαίωνε και ένα όμορφο σχετικό απόσπασμα του Γ. Τζιρτζιλάκη. Ίσια μπροστά κρέμονταν μια σειρά υφασμάτινα πανό με σχετικά κείμενα και αριστερά, εκεί που θα έτεινες να κινηθείς, έβλεπες ένα δείγμα από τις υπέροχες φωτογραφίες των Στρ. Καλαφάτη και Σπ. Στάβερη με θάλασσες, καράβια, αποβάθρες και όλα τα συναφή.

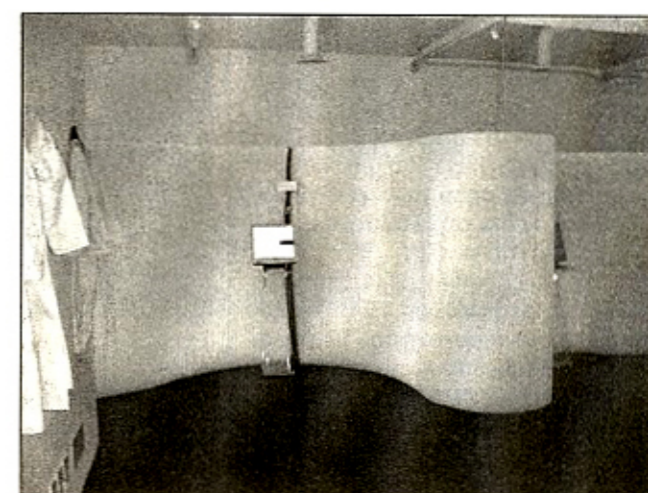
Ακριβώς από πίσω κρυβόταν ο χώρος προβολής του βίντεο, που γυρίστηκε ειδικά για την έκθεση (Σπ. Παπαδόπουλος) στο ερειπωμένο ξενοδοχείο «Τρίτωνας» του Κωνσταντινίδη στη Χώρα Άνδρου, με μια ομάδα 12 συνομηλτών και με παρεμβολές από συγγενικές με το Αιγαίο λήψεις. Μια μεγέθυνση φωτογραφίας του «Τρίτωνας» κάλυπτε τον ένα εκεί τοίχο με τίτλο «Το εξάισιο πτώμα του Αρχιπελάγους». Ακολουθούσαν χαρτογραφικές καταγραφές και στατιστικά στοιχεία, πρόσθετα αποσπάσματα κειμένων (όπως η ενότητα «Το επί-

μονο τοπίο του Αρχιπελάγους») και νέες εικαστικές παρεμβάσεις.

Ήταν παντού φανερό πως το υλικό ξεπερνούσε σε όγκο κατά πολύ τη χωρική έκταση του περιπέτρου, ότι κυριολεκτικά ξεχειλίζει, ασφυκτιούσε. Αν μάλιστα κανείς έβλεπε παράλληλα τα περιεχόμενα του ογκώδους (576 σελίδες) κατάλογου της έκθεσης, καταλάβαινε πως είχαν προηγηθεί γενναίες περικοπές, αφήνοντας τεράστιο υλικό έξω από την έκθεση. Πράγματι, αυτός ο κατάλογος είναι ένα αριστούργημα συνδυαστικής τέχνης, κάτι σαν πολύπλοκο πέρισκο χαλί με άπειρα σχέδια και χρώματα. Χωρισμένος σε 4 κύριες ενότητες (πόντος, νησιά, γέφυρες, νηολόγια) και με ένα πιο χαλαρό στη σύνθεσή του ποικιλότροπο παράρτημα, το μνημειακό (πειράζει να το πούμε έτσι;) αυτό πύκνωμα εγκαινιάζει μια νέα σοφία πάνω στο πώς (θα πρέπει να) βλέπουμε το Αιγαίο. Με άλλα λόγια, το εκεί έξω Αιγαίο από εδώ και εμπρός γίνεται αυτό το εκπληκτικό αμάλγαμα. Ξέροντας πάνω-κάτω τις εξαιρετικά ασφυκτικές προθεσμίες για το στήσιμο της έκθεσης (χάρη στον απαράδεκτα γραφειοκρατικό μηχανισμό του ΥΠΠΟ), δυσκολεύεται κανείς να πιστέψει ότι βγήκε τόση δουλειά υψηλής ποιότητας, αν μετρώ καλά με 31 κυρίως συμμετέχοντες στον κατάλογο, σε τόσο περιορισμένο χρόνο.

Ομολογώ ότι με το πρώτο κοίταγμα η μορφή του καταλόγου με πανικόβαλε. Είναι τόσο πυκνή η πληροφόρηση, τόσο ετερόκλητες οι επιμέρους προσε-

γίσεις, τόσο αναπάντεχη η συνδυαστική των κειμένων και των εικόνων, και τόσο ευρηματικό το layout (σπουδαία δουλειά του εργαστηρίου *the hot chair*) που αρκείσαι να ξεφυλλίζεις ζαλισμένος χωρίς να μπορείς να σταθείς από τη μια στήλη κειμένου στη διπλανή της, από τη μια εικόνα στις γειτονικές της, διαπιστώνοντας κατόπιν με απογοήτευση ότι πρόκειται για διαφορετικά θέματα. Ίσως το πιο δύσκολο κομμάτι να παρακολουθήσεις είναι η συνέχεια του εκτενούς «Λεξικού» υλοποιημένων έργων (253 έργα από 90 αρχιτέκτονες) που συνέθεσε ο Α. Καλφόπουλος, καθώς συχνά διακόπτεται και αλλάζει διάταξη, ανάλογα με ό,τι άλλο συνδυάζεται. Πάντως, αν κανείς ξεπεράσει την πρώτη αυτή αντίδραση, θα ανακαλύψει ένα σπουδαιότατο υλικό από παραδειγματικό (όπως οι χαρτογραφήσεις του Β. Παππά) ως τρυφερό (όπως του Ε. Τριβιζά στο τέλος).

Τελικά, αν (σωστά) η έκθεση συνέκρινε το Αιγαίο με τον έναστρο ουρανό, με τους αστερισμούς του, εδώ προκύπτει μια παράλληλη συσχέτιση του ελληνικού ενεργού δυναμικού που έχει τη δυνατότητα να εκφραστεί με απειρία τρόπων (όσα και τα άστρα) γύρω από ένα θέμα. Χαρτογράφηση, λοιπόν, της Ελλάδας κι όχι μόνο του Αιγαίου Αμφιβάλλω αν το ΥΠΠΟ ήξερε τι διαμάντι χρηματοδότησε!

Αλλά θα ξαναγυρίσω στην έκθεση στο ελληνικό περίπτερο. Γνωρίζω τις μεγάλες δυνατότητες των επιμελητών

από προηγούμενες ανάλογες δουλειές τους. Γνωρίζω επίσης τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και δεν οφείλονται με τίποτα σε αυτούς, πιθανώς χωρίς να τους αφήσουν περιθώρια να σκεφτούν πιο ψύχραιμα. Παρόλο που δεν θα ήθελα να κακοκαρδίσω κανένα τους, πρέπει να παραδεχτώ πως η έκθεση είναι «μικρότερη» του καταλόγου. Εκεί χρειαζόταν μια άλλου τύπου αφαίρεση, πολύ πιο αυστηρή, ώστε να αποκτήσει το σύνολο μια συνοχή που τώρα σε μεγάλο βαθμό λείπει. Έπρεπε να επιλεγεί κάποιος κεντρικός στόχος (μια από τις τόσες θαυμαστές ιδέες του θέματος!) και να στηριχτεί όλη η έκθεση σε αυτόν και μόνο σε αυτόν, θυσιάζοντας στιδής-ποτε άλλο. Αυτό θα έφτανε με το παραπάνω. Έτσι συνθίζεται στην συντριπτική πλειονότητα των άλλων εθνικών περιπέτρων.

Εκείνο πάντως που με παρηγορεί είναι ότι η έκθεση θα κλείσει σε λίγο και θα μείνει μια σκέτη ανάμνηση, ενώ ο εντυπωσιακός κατάλογός της θα συνεχίζει να υπάρχει, χειροποιαστή απόδειξη των σπάνιων ικανοτήτων των επιμελητών και κατ' επέκταση των μεγάλων δυνατοτήτων της σύγχρονης Ελλάδας.

ΠΟΡΩΔΗ ΟΡΙΑ. Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ/Η ΝΕΚΡΗ ΖΩΝΗ

Η πρωτοεμφανιζόμενη Κύπρος εκθέτει σε κεντρικό σημείο της πόλης, στον τρίτο όροφο του βιβλιοπωλείου *Mandadori*, πίσω από την πλατεία του Αγ. Μάρκου. Με επιμελήτριες τις Μ.

Παπανικολάου και Ρ. Σακελλαρίδου (προσκεκλημένος επιμελητής Μ. Φιλίππιδης), η έκθεση των 10 συμμετοχών, εκφρασμένη εδώ με ισάριθμες οθόνες TFT πάνω σε βάση, απλώνεται στον χώρο με μοναδικό βοηθητικό υλικό ένα ελαφρότατο, ημιδιαφανές, χάρτινο κυματιστό χαρτί, που διαγράφει μεγάλες καμπύλες μέσα στο χώρο. Οι οθόνες, σε μεγάλη απόσταση η μια από την άλλη, χωνεύονται σε μικρές εσοχές σε αυτό το ευρηματικό κυμάτισμα, έτσι ώστε κάθε φορά να είναι ορατή μόνο μια τους. Σπαρτιάτικη, μιμησιαστική παρουσίαση, με το υλικό να παίζει διακριτικά στις οθόνες, με ένα συνολικά απόμακρο θόρυβο που μόλις ακούγεται.

Πρόσεξα ότι κάθε οθόνη έχει κρεμασμένο διακριτικά ένα μικρό χαρτάκι «Please don't touch» και συνειρμικά άρχισα να σκέφτομαι πως όλη η έκθεση μοιάζει να στηρίζεται πάνω σε αυτή την προτροπή. Πώς αλλιώς να εξηγηθεί ότι ένα τόσο συνταρακτικό γεγονός, μια τέτοια τρομερή πληγή που χάσκει μέσα στην πόλη, συντηρημένη τόσες δεκαετίες από την εγκληματική υποκρισία της «διεθνούς κοινότητας», επισκέπτεται από τον ιδεατό (ξένο) επισκέπτη της έκθεσης ως «πεδίο άσκησης» μέσα από τον (αναγκαστικά) αφαιρετικό τίτλο «Πορώδη Όρια»; Πολύ σωστά μια (διεθνής) έκθεση αρχιτεκτονικής δεν είναι το πιο κατάλληλο μέρος για να στηθεί μια πολιτική (έστω προπαγανδιστική) πλατφόρμα. Δικαιολογημένα τότε οι υπεύθυνοι έδωσαν μια επίτηδες θεωρητική υπόσταση στο τόσο καυτό θέμα, αποστασιοποιώντας τις συμμετοχές από την (αναπόδραστη) συναισθηματική φόρτιση που έχει ένα τέτοιο γεγονός, ιδίως για τους κύριους αρχιτέκτονες που ζουν αυτό το ρήγμα σε καθημερινή βάση. Έπρεπε να «αποκαθαριστεί» το ζήτημα από την (κραυγαλέα) πολιτική του διάσταση ώστε να αφεθεί ο αρχιτεκτονικός λόγος ελεύθερος (όσο γίνεται ελεύθερος στην εποχή μας, σε οποιαδήποτε εποχή) να εκφραστεί, χωρίς να «εκτραπεί» (αν και το Ισραήλ, για παράδειγμα, δεν διστάζει σταθερά να εξασκεί, χωρίς υπεκφυγές, τη δική του εθνική πολιτική στην Μπιενάλε και να έχει κάθε φορά κάτι να πει, είτε μας

αρέσει είτε όχι).

Τα παραπάνω είναι όλα απόλυτα καταννητά. Αν μάλιστα συνυπολογίσει κανείς τις απρόβλεπτες δυσκολίες που συνάντησαν, απ' ό,τι πληροφορήθηκα, οι υπεύθυνοι σε πλήθος ζητημάτων, στα (πάντοτε στενότερα) διαθέσιμα χρονικά περιθώρια (όπως την επιλογή κατάλληλων συμμετοχών και τη σύνθεση της ομάδας εκπροσώπησης, την παραγωγή σχετικού εικαστικού έργου που θα συμπλήρωνε τις αρχιτεκτονικές προτάσεις), θα έφτανε ίσως στο συμπέρασμα πως η Πράσινη Γραμμή είναι ένα «απωθημένο» κομμάτι της συλλογικής μνήμης στην Κύπρο, που τόσο πολύ πονάει ώστε κανείς (πια;) δεν θέλει να αγγίξει. Τηρουμένων των αναλογιών η υπόθεση αυτή θυμίζει την τραυματική σιωπή της αριστερής διανοήσης στην Ελλάδα αμέσως μετά τον Εμφύλιο: τέτοια θέματα δεν είναι άμεσα μεταφράσιμα σε «τέχνη». Με αυτά τα δεδομένα, οι υπεύθυνοι έκαναν πραγματικό άθλο.

Μια άλλη πιθανή εξήγηση είναι πως σήμερα παίζεται ένα μεγάλο και επικίνδυνο παιχνίδι γύρω από τη λύση του Κυπριακού, συντηρώντας ελπίδες που από τη μια στιγμή στην άλλη κινδυνεύουν να υλοποιηθούν ή να αποδειχτούν μάταιες, έτσι ώστε να μουδιάζει κάθε έφεση για ουσιαστική δράση – αυτό διαφαίνεται στην ηθελημένα αισιόδοξη υπερβολή κάποιων από τις συμμετοχές. Η Κύπρος, τελικά, δεν είναι μια τυπική, τακτοποιημένη περίπτωση χώρας, ικανή να εξάγει αρχιτεκτονική προβολή και δεν τρέχει τίποτα, όσο και να βολεύει μερικούς πραγματιστές.

Ευτυχώς, δεν συμερίζονται όλες οι συμμετοχές αυτή την άποψη. Κατά τη γνώμη μου ξεχωρίζουν οι εξής: η πρόκληση αστικών δρώμενων (Μ. Δάνου - Σ. Φλοριδίου), αποπροσανατολισμός πριν τον επαναπροσανατολισμό (Χρ. Χατζηχρήστου - Δ. Ιωαννίδης), το παιχνίδι: αστικά τεμάχια σε στρατηγική αντιπαράταξη (Π. Φιλίππου - Α. Αντωνίου - Α. Swiny), και τέλος, το σχέδιο Public private synergy connoy (P.P.S. Connoy) [Δημόσια Ιδιωτική Συνεργία] (Σ. Στρατής - Μ. Λοϊζίδου) – μια πρόταση που δείχνει πως θα μπορούσε να συντεθεί ένας γόνιμος διάλογος ανάμεσα σε αρχιτέκτονες και εικαστικούς,

κάτι που τόσο έλειπε σε αυτή την έκθεση.

Αν η ίδια η έκθεση, ως καθαρή πρόσληψη ενός εικαστικού γεγονότος, δεν μπορούσε να προσφέρει ένα αντίξια στην Πράσινη Γραμμή ολοκληρωμένο «θέαμα» στους επισκέπτες, αυτό ευτυχώς επιτεύχθηκε από τον λιτό κατάλογο-πολύπτυχο, που περιλάμβανε τρία στοιχεία: μια λιγόλογη (αλλά εξαιρετικά ευθύβολη) διατύπωση του προγράμματος της έκθεσης από τους υπεύθυνους, συμπληρωμένη με συνοπτικό χρονολόγιο των σχετικών γεγονότων, εξίσου περιεκτικές παρουσιάσεις των 10 συμμετοχών και, πάνω στο άνοιγμα του πολύπτυχου, μια σειρά από πέντε σχετικές φωτογραφίες, συμβολή των υπεύθυνων γραφιστών. Ένα τέτοιας φύσης υλικό, σαν το τελευταίο, χρειαζόταν να υποδέχεται τον επισκέπτη, κρίμα που χάθηκε η ευκαιρία.

Αν μπορούσα να ξεχωρίσω κάποιο στοιχείο από το πρόγραμμα, θα διάλεγα την εικόνα αυτής της «νεκρής ζωής» με τα άδεια κελύφη, τρυπημένα με αυτοσχέδια περάσματα-διαφυγές από τους στρατιωτικούς, που συνιστούν ένα «λαβύρινθο» – τι θαυμάσιο σημείο να ξεκινήσει να δουλεύει η φαντασία ενός αρχιτέκτονα!

Ας μην ξεχνάμε πως για πρώτη φορά συμμετείχε η Κύπρος σε αυτό το τεράστιο και τόσο απαιτητικό διεθνές παζάρι της αρχιτεκτονικής. Απέφυγε με μεγάλη μαστρία να πέσει στην παγίδα της γραφικότητας και αφέλειας που χαρακτηρίζαν πολλά από τα «μικρά» εθνικά περίπτερα, κατάφερε να χρησιμοποιήσει εντελώς σύγχρονη γλώσσα παρουσίασης, συγκέντρωσε μια ομάδα από εξίσου σύγχρονης υφής προτάσεις, που στέκονταν θαυμάσια πλάι στις επώνυμες εκείνες που πρόβαλαν πιο διάσημα και φανταχτερά περίπτερα, και είχε το μεγάλο προσόν να επιλέξει ένα καίριο θέμα. Δεν πρέπει να είμαστε αυστηροί, δεν ήταν λίγα τα όσα πέτυχαν οι αδελφοί μας Κύπριοι (σε σύγκριση με τι είχε καταφέρει να κάνει η Ελλάδα αντίστοιχα την πρώτη φορά που συμμετείχε το 1992). Τώρα θα περιμένουμε να δούμε τι θα δείξουν την επόμενη φορά.